

Shakespeare voelt weer goed in Avignon

Het Festival d'Avignon is helemaal terug, zegt Ivo van Hove die er zijn *Romeinse Tragedies* opvoert. Guy Cassiers is met twee min of meer Griekse stukken present. Toptoneel uit de Lage Landen in een prettige Franse chaos. Door Karin Veraart

'C'est encore Avignon ici?' Chris Nietvelt kijkt met enige verbazing uit het raampje van de auto die haar van het centrum naar het theater rijdt. De chauffeur, een vriendelijk meisje van de festivalorganisatie, aarzelt even. Het ziet er allemaal nogal rafelig uit, hier aan de randen van de stad, maar jawel, dit is Avignon. Nog net.

De rit gaat naar het Gymnase Gérard Philipe, festivallocatie 'extramuros', zoals het programma-boekje in een asterisk specificceert. Kortgeleden nog gewoon een sporthal, nu de plek waar Toneelgroep Amsterdam zijn *Romeinse Tragedies* zal opvoeren. Ivo van Hoves spannende multimediale, vijf uur en vijfenveertig minuten durende Shakespeare-enscenering, strak vormgegeven door Jan Versweyveld, beleeft première op het Festival d'Avignon. Niet in een pauselijk paleis, kerk of bonbonnière maar op een nieuw ingerichte plaats, waar het publiek met een speciale shuttlebus naar toe kan. De acteurs hebben fietsen gekregen om de vijf kilometer tussen hun Ibis-hotel en het theater te overbruggen. Zonder slot en zonder licht, maar à la.

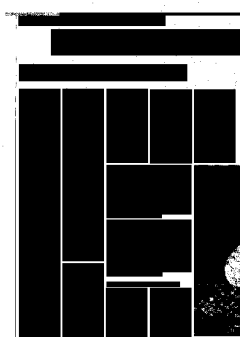
Ze hebben net de Wiener Festwochen en Braunschweig achter de rug. Avignon is (voorlopig) het laatste festival. Nietvelt heeft man en kinderen bij zich en een huisje gehuurd. Hugo Koolschijn is vanuit Nederland komen fietsen. Anderen plakken er een Franse vakantie aan vast. Maar dat is voor later. Eerst drie dagen voorstelling; de *Tragedies* zijn uitverkocht.

Het is daags voor de première en Nietvelt (Cleopatra) is samen met Koolschijn (Caesar), Hans Kesting (Antonius), Van Hove en Versweyveld op weg naar een persconfe-

rentie in het festivalcentrum. Een ouderwetse persconferentie, kom er nog maar eens om, maar elk festival heeft zo zijn eigen mores en het zit behoorlijk vol. Rond de veertig voorstellingen heeft artistiek directeur Vincent Baudriller uitgenodigd voor deze 62ste Avignon-editie, en iedere maker kan op een geëigend moment zichzelf, zijn troupe en zijn voorstelling introduceren.

Van Hove en zijn clubje zijn verlaat, aan de persconferentietafel schuift als eerste die andere theatermaker van Vlaamse origine aan: Guy Cassiers. Hij en zijn Antwerpse Toneelhuis zijn met twee voorstellingen present; *Wolfskers* is net gespeeld, nu naakt de première van het wonderschone *Atropa*, geïnspireerd op Euripides en geschreven door Tom Lanoye, die ook zijn zetje zal doen. Het weerzien tussen Cassiers en Van Hove even later is amicaal. Ze gaan er voor zitten. Romeinse en Griekse tragedies uit de Lage Landen, dus. Vragen?

Terug in het gymnase-theater is het heet. Vriendelijke types van de festivalondersteuning staan klaar maar met de technische strubbelingen weten ze even geen raad; er is iets met de elektriciteitsvoorziening aan de hand en dat is met een

technisch gecompliceerde voorstelling als *Romeinse Tragedies* toch wel lastig. Iemand heeft gesuggereerd om de airconditioning dan maar op halve kracht te laten draaien; een permanente oplossing lijkt dit evenwel niet.

Het is te warm voor echte opschudding en er is nog een dag te gaan voor de eerste opvoering. Met een zekere rust verkennen de acteurs (vijftien in totaal, op een paar na is de hele Toneelgroep Amsterdam betrokken bij deze productie) het Gymnase Gérard Philipe. De tekstvastheid blijkt redelijk in orde, de boventiteling in het Frans werkt goed, de regisseur marcheert op zijn gebruikelijke wijze als een gedreven Romeinse generaal over de scène. Hij is tevreden. Deze ruimte past het stuk. Avignon voelt goed.

Dat was niet altijd het geval. In de jaren tachtig en negentig van de vorige eeuw zakke het festival in. Het gold als naar binnen gericht, internationale makers en media kwamen er nauwelijks meer. Maar sinds het aantreden in 2004 van directeurs Vincent Baudriller en Hortense Archambault zijn de zaken ten goede gekeerd. 'Het festival is terug', zegt Van Hove. 'In het verleden ben ik hier niet veel geweest, er was niet zoveel reden toe. De stad is een puinhoop, hè. Duizend voorstelinkjes per dag, het 'Off-festival' (het festijn rondom het officiële gedeelte, met acteurs in de meest wilde uitdossingen waar je maar kijkt, *red.*) is de jus van het festival. Dat is waar de toeristen op afkomen, die vinden dat leuk, al die mimespelers en chanteurs. En dan het 'grote' festival, dat waren al die Franse voorstellingen waar je niets mee kon. Alleen maar declamatie-toneel, echt verschrikkelijk.'

Maar nu komt in Avignon veel samen, zegt Van Hove. 'Het regent namen. Emio Greco is er, daar kan ik even mee bijpraten, Tom Lanoye. Thomas Ostermeier is hier van de week, die komt kijken. Dat is ook wel leuk: mensen komen kijken, komen gewoon even langs. De internationale allure is terug. En dat is opwindend, zeker voor ons nu ook, zo'n eerste keer en met zo'n voorstelling die echt een uitdaging is voor het publiek. Elke keer dat de duur ervan ter sprake komt, zie je mensen toch kijken.'

Iets heeft hij eraan veranderd: kon het publiek in Nederland vanaf het begin van de voorstelling door de zaal en over de speelvloer lopen (tussen de acteurs door, om bijvoorbeeld een drankje te halen, of iets te eten), in Avignon blijven ze de eerste twintig minuten op

hun plaats zitten. 'Dat is de tijd die ze nodig hebben om de code van de voorstelling te begrijpen. Het is qua beeld en taal toch redelijk complex, en dan moeten ze ook nog op verschillende plaatsen naar de boventiteling zoeken. Maar daarna gaat het goed, dat heb ik in Wenen gemerkt.'

Het is een circuit van ons kent ons, zegt hij. *Romeinse Tragedies* was een co-productie met De Munt en iemand van De Munt kende weer iemand in Avignon en zo kwam het. Er volgden gesprekken over de locatie. Een openluchtplek was uitgesloten, tenslotte kwamen ze hierop uit. De hal die in zeven dagen werd omgebouwd tot een theater met 650 zitplaatsen en alles wat er verder bij hoort, blijft ook in de toekomst een festivalbestemming houden. 'Dat vind ik mooi: dat het hier ook meteen echt een naam krijgt. Gymnase Gérard Philipe, naar een van de grootste Franse acteurs, klinkt direct goed. En het geeft ook het belang van cultuur en van geschiedenis aan.' Lacht: 'In Nederland zul je dat niet snel hebben, ik bedoel, eigenlijk hebben we in Amsterdam dringend nood aan een Joop Admiraalzaal, dat zou fraai zijn.'

Later, serieus: 'Wat voor mij - persoonlijk - belangrijk is, is te zien of de dingen die je maakt ook overleven buiten je eigen context. Daarom regisseer ik graag in het buitenland en vind ik het goed om ook met TA naar het buitenland te kunnen gaan. We betekenen hier in Frankrijk natuurlijk niks, men kent onze speelwijze, onze stukken niet, en ik ben benieuwd of die in dergelijke omstandigheden zeggingskracht hebben.'

Zeggingskracht is er hoe dan ook: er lopen mensen weg tijdens de eerste opvoering, maar de blijvers reageren met een ovationeel applaus.

Soundcheck bij het Toneelhuis. Ook in *Atropa* is de techniek van levensbelang en durft niemand iets aan het toeval over te laten, ook niet op de tweede dag, na een enthousiast ontvangen première. Actrice Marlies Heuer lijkt er niet meer bij na te hoeven te denken, de woorden waarin zij de ondergang van haar Troje beweent, vloeien van haar lippen:

'Verkommerd, verwrongen, ontbonden, verzwonden.'

'Geschonden, verkorven, bedorven, bestorven.'

'Belogen, verdrongen, verbrokken, vervlogen.'

'Gebroken, verlopen, verzopen in dood.'

In het snoeperige Opéra-Théâtre in de binnenstad betreden de acteurs stuk voor stuk kort het podium met een tekstfragment, geluid

en verstaanbaarheid worden opnieuw gecontroleerd.

'In totaal hebben we het stuk maar een keer of tien gespeeld in Antwerpen, en hier nauwelijks tijd gehad er weer een beetje in te komen', zegt Ariane van Vliet (Helena). Het ging boven verwachting. 'Wonderlijk goed. Juist doordat het even heeft stilgelegen, kun je de tekst weer helemaal opnieuw tot je door laten dringen en besef je eens te meer wat er allemaal staat en wat het betekent. Want het zijn verschrikkelijke dingen, en als je niet oppast raak je zelf na een paar keer afgestompt. Nu was het muisstil, er was een enorme aandacht. Ze waren meé.'

Het Toneelhuis is al sinds begin juli in Avignon; ze hebben het zien veranderen van het rustige provinciestadje met zijn circa 90 duizend inwoners tot het circus dat het nu is, met zeker net zoveel bezoekers. Bij sommigen slaat de vermoeidheid toe. Iets minder opdringerig aangeboden flyers zou ook wel fijn zijn, verzuchten de Vlaamse technici.

In hun werk worden ze bijgestaan door festivalcollega's - naar Avignon gehaald uit alle hoeken van Frankrijk. Hun materiaal is opgeslagen aan de rand van de stad, en daarin zit hem een deel van de moeilijkheid. Voor elk onvoorzien/vergeten kabeltje is iemand uren onderweg en zelden echt op tijd terug, legt productie leider Michaël Greweldinger uit. Terwijl er in dit gebouw in principe kabeltjes genoeg voor-

handen zijn, maar die liggen achter slot en grendel en het personeel van het Opéra-Théâtre is met sleutel en al op vakantie.

'Het is een festival dat in zekere zin goodwill verlangt', zegt Guy Cassiers minzaam. 'Het heeft een gemoedelijkheid die de efficiëntie soms in de weg zit. Als je denkt aan de gelimiteerde tijd die je hebt om een voorstelling scherp te krijgen... dat is elke keer kantie boord.'

'Maar voor ons is het ook een beetje thuiskomen, dat is echt waar. Het zijn hier vrienden geworden en ze creëren situaties waarin je ook weer vrienden maakt. Dat vind ik vrij uniek aan zo'n groot festival, om het zo persoonlijk te kunnen houden.'

Cassiers zit op een terrasje voor Cinema Utopia, een elegante art-house-bioscoop waarin hij later een lezing zal geven voor een klein maar fanatiek publiek dat hem het hemd van het lijf zal vragen over *Wolfskers* en *Atropa*, de laatste twee delen van de *Triptiek van de macht* (waarvan deel 1, *Mefisto for ever*, vorig seizoen al in Avignon stond).

Deze dag zit vol afspraken, zo

gaat dat, hij kent het, dit is z'n derde jaar. 'Dat is luxe, drie seizoenen op rij. Ze letten erop dat je een traject aflegt, dat je een relatie opbouwt met het publiek. *Bezonden Rood*, daar waren mensen wel enthousiast over, maar dat sorteerde toch een schokeffect: wat is dat voor een speelstijl? Men moest heel erg wennen. Gaandeweg kijkt men op een andere manier en het is mede het festival dat daarin investeert; dat ervoor waakt dat het een momentopname blijft.

'Daarbij heeft het echt openingen gemaakt naar het hele land. Met de trilogie staan we nu vier maanden in Frankrijk, een maand in Parijs.'

Hij pauzeert even, en zegt: 'Je moet het ook niet onder stoelen of banken steken – en dat is in Nederland anders – maar in Vlaanderen word je pas als kunstenaar erkend als je in het buitenland wordt gerespecteerd. Dan genereer je de mogelijkheden in eigen land. Die indirecte weg moet je volgen om stevig in dialoog te kunnen gaan met de politiek, met de subsidiegever. Het blijft toch een soort minderwaardigheidscomplex: wat wij doen – is dat wel zo goed?'

Nu zitten alle acteurs in hetzelfde hotelletje vlak achter het theater en dat is mooi, zegt Cassiers. 'Toneelhuis is naar verhouding een jong gezelschap. De ervaring van hier samen veertien dagen te vertoeven, versterkt en versnelt de evolutie van zo'n groep enorm. Je leert elkaar op een andere manier kennen, daardoor heb je het ook dikwijls over belangrijke zaken die het dagdagelijkse overstijgen.'

Iedereen probeert nog andere voorstellingen mee te pikken, maar dat is niet eenvoudig. Over het 'Off' hebben we het dan niet, dat gaat de hele dag door. Hij veert even op: 'Ach, het is toch fantastisch. Die stad wordt overgenomen door theater en is daardoor vermoeiend – maar het is natuurlijk ook wel speciaal dat theater een stad kán overnemen.' ■

Festival d'Avignon, nog t/m 26 juni; www.festival-avignon.com. *Romeinse Tragedies* en *Triptiek van de macht* blijven op het repertoire van Toneelgroep Amsterdam (www.toneelgroepamsterdam.nl) en het Toneelhuis (www.toneelhuis.be).

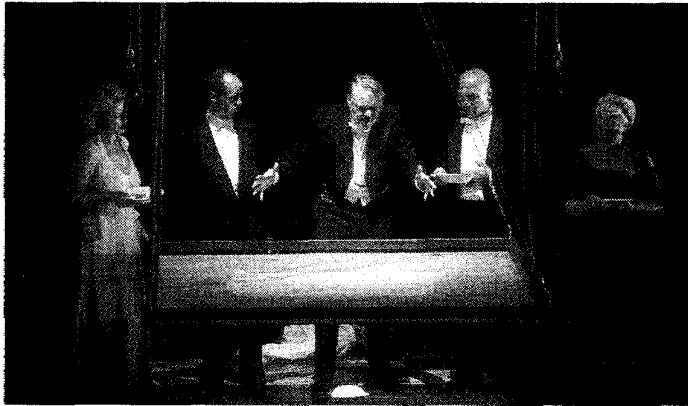
Euripides, Sartre, Bush

Atropa. De wraak van de vrede door Toneelhuis, Vlaamse première 15 mei 2008.

Sluitstuk van Guy Cassiers' *Triptiek van de macht* – na *Mefisto forever* en *Wolfskers*. Voor de tekst wendde auteur Tom Lanoye zich tot Euripides (*Ifigeneia in Aulis*, *Trojaanse Vrouwen*), Aischylos (*Agamemnon*) en Sartres bewerking van Euripides, *Troyennes*. Daarnaast pakte hij er speeches bij van onder anderen George Bush en diens minister van Defensie, Donald Rumsfeld. In een puur poëtisch relaas bewenen zes vrouwen (Agamemnon is de enige man in dit stuk) hun lot en hun lotgenoten in tijd van oorlog, maar dat niet alleen: gaandeweg maakt hun relaas haarscherp duidelijk welke triviale overwegingen, domme angsten en foute beslissingen ten grondslag liggen aan een als noodzakelijk gepresenteerde strijd tegen de 'vijand'. Van Troje tot Irak. *Atropa* ging in première kort voor het einde van het seizoen en is komend voorjaar in Nederland te zien.

Een ware theaterhappening van krap zes uur

Romeinse Tragedies door Toneelgroep Amsterdam, Nederlandse première op 17 juni 2007. Marathonvoorstelling van drie vrij zelden samen gespeelde stukken van William Shakespeare: *Coriolanus*, *Julius Caesar* en *Antonius en Cleopatra*. Ivo van Hove en de zijnen willen via deze weg onderzoek doen naar universele politiek-menselijke beweegredenen, politieke verschuivingen, vergissingen. Shakespeare liet zich bewerken – er is geschrapt maar zijn taal is intact – tot een ware theaterhappening van krap zes uur, waaraan zo'n 45 mensen meewerken, onder wie vijftien acteurs. In een zakelijke omgeving zoals die van een congrescentrum staan overal videoschermen, worden beeld en tekst geprojecteerd, kan email worden gecheckt; het publiek mag vrijelijk rondlopen, terwijl er intussen prachtig wordt geacteerd. *Romeinse Tragedies* reist langs festivals, is geselecteerd voor het Nederlandse Theaterfestival en leverde een aantal VSCD-prijsnominaties op, zoals een nominatie voor de Louis d'Or voor Hans Kesting en een voor de Theo d'Or voor Chris Nietvelt.

Beeld uit *Wolfskers* van Guy Cassiers. Foto AFP

Beeld uit *Romeinse Tragedies* van Ivo van Hove.

Katelijne Damen (links) en Gilda De Bal in *Atropa* van Guy Cassiers. Foto AFP
